

רונית פליסטרנט סחייק

בין אנטיוכיה לאלכסנדריה: דימויים מיתיים על מטבעות ערים רומיות

תקציר

מחקר זה דן בדמויות מיתיות שאינן אלים, אשר המיתוסים הקשורים בהן מתוארים על גבי מטבעות ערים רומיות, במרחב שבין אנטיוכיה בצפון לאלכסנדריה בדרום, למן תחילת הכיבוש הרומי במאה הראשונה לפנה"ס ועד לאמצע המאה השלישית לספירה, עת נסגרו המטבעות. החיבור דן בשכיחות ובאופני ההצגה של הדמויות, במקורותיהם הספרותיים והחזותיים, במשמעות ובסיבות לתיאורם על גבי המטבעות. למרות שפע הספרות מתחומי הנומיסמטיקה, ההיסטוריה, המיתוס והארכיאולוגיה, העוסקת בדימויים מיתיים על גבי מטבעות הערים באזור, ושרק מקצתה עוסקת גם באיקונוגרפיה, לא נכתב עד היום למעשה חיבור מעמיק שיוחד כולו לדימויים מיתיים שאינם אלים באזור זה. מחקר זה ביקש לבחון את אופיים וייחודם של הדימויים הללו במטבעות הערים באזור, את הסיבות להצגתם בערים השונות, ואת המשמעות והתפקיד שניתנו לדימויים אלה, אם בהקשר העירוני-מקומי ואם בהקשר הרומי-אימפריאלי. כמו כן ביקש המחקר לבחון את הקשר שבין סטטוס העיר ובין רפרטואר הנושאים המיתיים שנבחרו על מנת לפרסם את המעמד והיוקרה של העיר, כמו גם את ההשפעה שהייתה לתחרות/יריבות בין הערים במרחב זה על בחירת הנושאים ואופן הצגתם בכל עיר. מתוך שפע התיאורים המיתיים המופיעים על גבי המטבעות העירוניים של ערים במרחב זה, בחר המחקר להתמקד בדמויות מיתיות, אשר המיתוס שלהן, כפי שידוע מהספרות המיתית היוונית-רומית, תואר במטבעות הערים שלאורך החוף, על הדרך המהירה שקישרה בין אנטיוכיה ואלכסנדריה, ובעיר דמשק, ששכנה על צומת דרכים חשובה באזור.

המחקר דן ברפרטואר של אחת עשרה דמויות מיתיות שונות גם מההיבט הנומיסמטי, גם היסטורי וגם האיקונוגרפי. לכשנדרש, התווספו לדיון גם דמויות מיתיות נוספות שתוארו על מטבעות ערים אלו. לכל דמות מיתית יוחד פרק נפרד ובו קטלוג דגמי המטבעות, תיאור הסצנות, ודיון באופני ההצגה השונים של הדמות. בכל פרק נדונו הגרסאות המיתיות והתיאורים החזותיים שהיוו מקור השראה לסצנות שעל המטבעות. בהמשך הפרק נערך דיון ובו הועלו הסיבות האפשריות לבחירת הדמות במטבעות העיר, תוך עיסוק במקורות ההיסטוריים והארכיאולוגיים העומדים לרשותנו בנוגע לעיר ו/או לדמות המיתית בה עוסק הפרק. הדיון ניסה לעמוד על המשמעויות והתפקידים שניתנו לדמות בעיר או בערים בהן היא תוארה. אם הופיעה הדמות ביותר מעיר אחת, הובאו לדיון הצגותיה השונות בכל עיר ומשמעותם. בסיכום הובאו מכלול הסיבות להופעתן של הדמויות המיתיות בערים השונות והאופי הייחודי שניתן לכל דמות בעיר.

שני הפרקים הראשונים עוסקים בדימויים המיתיים המופיעים במספר רב של ערים באזור: "מרסיאס של הפורום" המופיע באחת עשרה ערים והזאבה הרומית, המופיעה בחמש ערים. שני דימויים אלה, שהם ציטוטים של פסלים עתיקים שעמדו ברומא—מרסיאס בפורום רומאנום (ומכאן שמו), והזאבה במערת הלופרקל ועל הקפיטול—נבחרו כדי לייצג את הזיקה של ערים אלו לרומא ולהצהיר על הרומיות (*romanitas*) של העיר.

במקרה של "מרסיאס של הפורום" (פרק א) נועדו התיאורים בראש ובראשונה לפרסם את היותן של הערים קולוניות בחסד קיסרי רומא. במחקר זה נאספו לראשונה כל תיאורי מרסיאס באזור ונבחנו מחדש הסיבות והחשיבות של הצגתו במטבעות. מהמחקר עולה כי, הדימוי זכה לפופולריות ולגיוון רב, ונועד לייצג לא רק את החופש שהוענק לערים מידי השלטון הרומי המיטיב, אלא גם, כפי שהצעתי, להצביע על השפעה והשגשוג מהם הן נהנו תחתיו. רק ערים שהן קולוניות הציגו את מרסיאס על מטבעותיהן, אם כי לא כולן בחרו לעשות זאת; הקולוניות איליה קפיטולינה, *Emesa*, אנטיוכיה, פיליפופוליס ופטרה לא הציגו את מרסיאס. השאלה האם מרסיאס ייצג גם את ה- *ius Italicum* לו זכו הקולוניות, שנויה במחלוקת. מן המחקר הנוכחי עולה, כי אין קשר הכרחי בין מרסיאס ו- *ius Italicum*; היו קולוניות, כמו *Emesa*, שנהנו מ- *ius Italicum*, אך מרסיאס לא תואר על מטבעותיהן; והיו קולוניות, כמו פתולמאיס/עכו שלא נהנו מ- *ius Italicum*, ותארוהו. דגמי המטבעות בהן תואר מרסיאס, שהם ייחודיים לאזור וברובם נוצרו במיטבעה של צור, הופצו והועתקו בין הערים, תוך שינויים בהתאמה לכל עיר. מניתוח התיאורים עולה כי מרסיאס מופיע בהקשר עירוני ברור: עומד כדמות קטנה מול טיכה, לעיתים גם בתוך מקדשה, כשלצד סמלים נוספים של העיר, או מעל ל- *Tychai* אחרות (צור, דמשק), כדי להצהיר כי העיר היא גם מנהיגת ה- *koinon*; לעיתים עומד בפתח מבנה שער, המזוהה כשער הפורום (בריטוס), או בתוך מבנים אחרים של העיר (צידון). הצעתי כי תיאורים אלה, כמו גם הרמת ידו לעבר סמלי העיר/המיטבעה, תואמים להסבריו של *Servius*, כי ידו המורמת מעידה ש"שום דבר לא חסר בעיר". התיאורים הראשונים של מרסיאס באזור שניתנים לתיארוך וודאי הם מתקופת ספטימיוס סוורוס (לאודיקיאה, צור וכנראה הליופוליס); אפילו בקולוניות שזכו במעמד זה קודם לתקופה הסוורית, מרסיאס החל להופיע רק בתקופה הסוורית. ערים שקיבלו את התואר קולוניה בתקופה הסוורית או מאוחר יותר ובחרו להציג את מרסיאס, עשו זאת מיד עם קבלת התואר. הצעתי, כי גם את מטבעות בריטוס ללא ראש קיסר ראוי לתארך, בניגוד לתיארוך המקובל כיום (תקופת טריאנוס), לתקופה הסוורית, ולפרשם כתגובה להפיכת הליופוליס לקולוניה בזמן ספטימיוס סוורוס.

דימוי הזאבה המניקה את רומולוס ורמוס (פרק ב), ייצג גם הוא את רצון הערים לציין את ה- *romanitas* שלהן ואת הנאמנות לרומא. הדימוי מופיע באלכסנדריה, איליה קפיטולינה, שכם, דמשק ולאודיקיאה. בארבע מהן, שהיו קולוניות (אלכסנדריה לא הייתה קולוניה), נעשה המוטיב אמבלמה להיותן "מיניאטורה של רומא" (*Aulus Gellius*); הסבר זה מקבל חיזוק בזכות רמזים נוספים הנלמדים מהמטבעות על הקשר של ערים אלו עם רומא, עימם נימנים תיאור הטריאדה

הקפיטולינית (איליה קפיטולינה, שכם), כתובות על אירוח המשחקים הקפיטוליניים ועל הקשר עם רומא (לאודיקיאה), סמלי הצבא הרומי עם הזאבה (איליה קפיטולינה, דמשק), הכתובת NEAPOLI NEOCORON בניאפוליס/שכם עם דגם הר גריזים מעל לזאבה, המעידה כי בתחומה מקדש בו מתקיים פולחן הקיסר. יתכן, כי תחילת טביעת מוטיב הזאבה המניקה בזמן אנטונינוס פיוס (אלכסנדריה, איליה קפיטולינה) ופיליפוס (דמשק שכם), קשורה לחגיגות היובל לרומא בתקופתם.

המחקר מצא כי תיאורים אחרים נבחרו גם הם מתוך זיקה לרומא והוכנסו לרפרטואר הנושאים כחלק מהתעמולה הקיסרית ומתוך רצון להלל את הקיסר. כאלה הם התיאורים של מטלות הרקלס (פרק יא) ועונשו של מרסיאס (פרק א), שנבחרו למטבעות אלכסנדריה בזמן אנטונינוס פיוס, 146/7–140/1. סצנות אלה—ואחרות מהמיתולוגיה שתוארו באלכסנדריה באותו הזמן—נטבעו בהמשך למגמות הפוליטיות והאמנותיות שרווחו ברומא בתקופתו, שכללו עיסוק בעבר המיתי והחייאת העולם הקלאסי. לדעתי, מטלות הרקלס באלכסנדריה נבחרו כדי להלל את אנטונינוס פיוס כשליט טוב ומיטיב, הדואג לאספקת תבואה סדירה; להציג בדומה להרקלס, כ"מושיע האנושות", וכמי שהביא על רומא את תור הזהב. תיאורים אלה הן דוגמאות להתמודדות חרטי הרושמות עם מודלים שקיבלו את השראתם מהפיסול מונומנטלי ולמיומנות שלהם בהתאמת התיאור למצע המצומצם והעגול של המטבע.

עוד עולה מהמחקר כי לעיתים נעשה שימוש אלגורי בתיאורים המיתיים על מנת להצהיר על נאמנותה של עיר זו או אחרת לקיסר ו/או לשושלת הקיסרית ברומא. דוגמא לכך הוא תיאור דיומס היווני נושא את הפלדיון בצור (פרק ז) במטבעות סוורוס אלכסנדר עד גליאנוס, נושא מיתי שהסיבות להופעתו בצור לא נחקרו עד עתה. מצאתי כי בצור השתמשו בדימוי באופן אלגורי, בשל המשמעויות שדבקו בו בתקופה הרומית, כסמל של שלום וכריתת ברית עם העם הרומי, ובפלדיון עצמו, כאחד ה- *pignora imperii* שתפקידם היה להגן על רומא ולהבטיח את נצחיותה. צור, כמנהיגת ה- *koinon* הפיניקי, ביקשה באמצעות הדימוי להצהיר על היותה חלק מהמאמץ המלחמתי של רומא לכונן שקט באימפריה. יש להניח כי צור בחרה בדיומס כדי להתחרות בתיאור איניאס הנמלט מטרויה, שהציגה בריטוס בתקופת אלגבאלוס; סצנה זו, אלגורית אף היא, נועדה להצביע על המורשת הרומית של הקולוניה בריטוס. בתקופה הסוורית מקבל הדימוי של דיומס והפלדיון משמעות מיוחדת, הוא נבחר בצור כדי להצהיר על הנאמנות/ברית של העיר לסוורים, המוזכרת אצל אולפיאנוס (Dig. 50. 15.1.1). השימוש האלגורי בדימוי כברית, סימל לא רק את היותה של צור קולוניה מאז ספטימיוס סוורוס, אלא גם את היותה המייסדת (*Metropolis*) של לפטיס מגנה, העיר ממנה הגיע ספטימיוס. בצור תוארה הברית גם באמצעות המוטיב של ה- *dextrarum iunctio*, עם *vexillum* במרכז.

נושא הברית/נאמנות לשלטון הסוורי היה מסתבר נושא חשוב עבור הערים צור וצידון ומושא לתחרות ביניהן, שבא לידי ביטוי במגוון של דגמי מטבעות, אשר כללו בין היתר גם נושאים מיתיים;

עם קבלתה של צידון את התארים מטרופוליס וקולוניה בתקופת אלגבאלוס, השתמשו שתי הערים בדמויות מיתיות על מנת להצהיר על נאמנותן לשלטון ברומא ועל הקשר האמיץ שיש לכל אחת מן הערים עם השושלת הסוורית, אשר מוצאה מקולוניות אשר הן הקימו מעבר לים; בדרך זו גם הצהירה כל עיר בדרכה, כי היא המטרופוליס האמיתית של פיניקיה. אחד מהנושאים המיתיים הוא, כפי שראינו, דיומדס והפלדיון בצור, אך מסתבר כי אינו הנושא המיתי היחיד שגויס על ידי הערים למטרה זו. בצידון, הוצג תיאור ייחודי, פרי המיטבעה של העיר, המתאר את קדמוס (מזוהה בכתובת) לוחץ את ידה של דמות גברית, שמזוהה במחקר זה לראשונה, על סמך הכתובת Po[e]ni, כגניוס של העם הפוני; פרשנות זו היא בניגוד לזיהוי שהיה מקובל עד עתה של הדמות כפוניקס (Phoenix), שאינו מתאים לכתובת וגם לא נתמך במיתוס ידוע (פרק ט). תיאור נוסף מצידון, שזוהה עד עתה כקדמוס נלחם באריה (פרק ט), זיהוי שאין לו סימוכין במיתוס ועל כן אין סיבה כי יתואר במטבעות, הצעתי לפרש כציטוט לדימוי אחמנדי ידוע מהמיטבעה של צידון מהתקופה הפרסית, של דמות הנלחמת באריה, שייצג נאמנות לאימפריה הפרסית; בתקופה הרומית, תוך התאמה לעולם הדימויים הרומי, נועד התיאור לייצג את נאמנותה של צידון לאימפריה הרומית.

עוד עולה מהמחקר כי רוב התיאורים המיתיים המופיעים על המטבעות נבחרו משום שהדמויות המתוארות בהן קשורות בצורה זו או אחרת לעיר ולמקום. לעיתים מציגים התיאורים המיתיים סיפורים שהתרחשו בעיר. כזה הוא המטמורפוזיס של דפני באנטיוכיה (פרק ג), שתואר במטבעות שנת 145/6 לספירה, בהתאם לגרסה מיתית המספרת כי השתנות דפני לעץ התרחשה ליד נהר לאדון שבאנטיוכיה, במתחם המקודש לאפולו בדפני. התיאור על המטבעות יוחד להשתנות, כדי להדגיש את חשיבות עץ הדפנה, שהיה מוקד משיכה לעולי רגל. המחקר הציע הסבר להופעה החד פעמית של הדימוי בתקופת אנטונינוס פיוס, כמושפע מהמגמות האמנותיות שרווחו ברומא ובאלכסנדריה שכללו תיאור סצנות מיתיות במטבעות כחלק מהתעמולה הקיסרית שעודדה עיסוק בעבר המיתי. יתכן גם, כי המטבע נועד לאזכר את השריפה שהתרחשה באנטיוכיה בזמן אנטונינוס, שבמהלכה העץ או ניצל או ניזוק.

גם תיאור הרקלס המקבל מהנהר בלוס צמח מרפא לפצעיו מהקרב נגד ההידרה, במטבעות פיליפוס השני בעכו פתולמאס (פרק יא), קשור לגרסה מיתית המספרת כי האירוע התרחש במקום, וכי הרקלס קרא לעיר בשם Ἀκην, שמשמעותו מרפא (Stephanus Byzantius). בניגוד לדעת החוקרים, הטוענים כי המיתוס מתעד את ייסוד העיר על ידי הרקלס, לדעתי התיאור נועד לפרסם את עכו ואת סגולות המרפא של נהר בלוס; לפי Pliny הייתה בימי הנהר קדושה והופעותיו של בלוס במטבעות העיר מחזקים זאת. הצעתי לפרש את הצמח בעל המראה המוזר, שמקבל הרקלס מבלוס, כמדמה את צורת ההידרה, וזאת בהתאמה לטקסט הספרותי.

המיתוס של הצלת אנדרומדה על ידי פרסאוס הופיע במטבעות יפו ועכו כיוון שהאירוע התרחש, לפי הגרסאות המיתיות בהן החזיקה כל אחת מן הערים, בעיר (פרק י). הקשר של המיתוס ליפו,

בהשפעה צידונית, ידוע כבר מהמאה הרביעית לפנה"ס, ומשפע של מקורות ספרותיים מאוחרים יותר הקושרים את האירוע של הצלת אנדרומדה לסלעים מול העיר; אנדרומדה עצמה מתוארת אזוקה לסלע במטבעות מהמאה הראשונה לפנה"ס. בעכו המיתוס ידוע רק מהמטבעות הרומיים, למן תקופת אוגוסטוס, בתיאור פרסאוס עם ראש הגורגונה וההרפה. עד עתה לא הובאו במחקרים הקודמים הצדקות להופעת פרסאוס על מטבעות עכו. מצאתי כי הגרסאות המיתיות לפיהן קאסיופיאה, אם אנדרומדה, וקפאוס, בעלה, נקשרו בקשרים משפחתיים לאגנור, לפויניקס ולבלוס, עומדות מאחורי הופעתו של פרסאוס בעכו. הצעתי כי בעכו זיהו—בטעות או במכוון—את בלוס אביו של קפאוס, לא עם בלוס המצרי אלא עם בלוס הנהר שבעכו, וכי בדרך זו נוכס המיתוס של פרסאוס ואנדרומדה גם לעכו.

בין עכו ויפו הייתה תחרות גלויה בנוגע להצגת פרסאוס על המטבעות, ואין ספק כי הופעתו המחודשת בעכו בתקופת קרקלה (לאחר ההפסקה מימי קלאודיוס), נבעה מהצגת הגיבור ביפו עם חידוש הטביעה בעיר. הצעתי כי תיאור נישואי פרסאוס לאנדרומדה (לחיצת יד ימין) במטבעות עכו בתקופת פיליפוס, דגם אותו העתיקה עכו מצור—בו תוארו באותה תקופה באופן דומה קדמוס והרמוניה—נועד לבטא את המרכיב הפיניקי שבסיפור. יתכן לפיכך, כי גם תיאור הרקלס וצמח המרפא בעכו, כוון להדגיש את הקשר של הגיבור לפיניקיה; לאמור, הרקלס—צאצאו של פרסאוס—חזר הביתה כדי להירפא מפצעיו. בכל מקרה, לגבי עכו, הן בנוגע להרקלס והן בנוגע לפרסאוס, אין הוכחות כי המיתוסים נקשרו לעיר קודם לתקופת אוגוסטוס.

המיתוסים על ילדי אגנור, אירופה וקדמוס, ושל הנסיכה הפיניקית דידו הוצגו בצור וצידון בשל מוצאן של הדמויות מהמקום. התיאורים נועדו להנציח את הרעיון, כי ליוונים ולפיניקים עבר מיתי משותף וכי למיתוס היווני שורשים פיניקים עתיקים. הצגתם במטבעות ערים רומיות בהוויתן והלניות בעברן, נעשתה מתוך רצון לבטא גאווה פיניקית מקומית, תוך הדגשת החלק המשמעותי שהיה לבניה, בעבר המיתי, בייסוד הציוויליזציה היוונית ובהבאת צאצאים חשובים ליוונים, כמו דיוניסוס. כחלק מאותה זהות פיניקית, ביקשו אנשי העיר גם להציג עצמם כמייסדי ערים מפוארות לא פחות משל היוונים, כמו קרתגו ולפטיס מגנה, עיר מוצאם של קיסרי רומא העכשוויים. מיטבעות שתי הערים השתמשו במיתוסים אלה ככלי על מנת להנציח את היריבות רבת השנים ביניהן, לגבי מי ראויה להיחשב כמטרופוליס של פיניקיה (Strabo), תואר שהיה בעל חשיבות רבה עבור הערים, כמגלם את השאיפות ההגמוניות והקולוניאליסטיות שלהן, בעבר ובהווה.

התחרות בין הערים באה לידי ביטוי הן בניכוס הדמויות המיתיות והן באופן הצגת המיתוסים, בסצנות שרובן הן דגמים מקוריים של המיטבעות. אירופה נוכסה על ידי כל אחת מהערים בנפרד, כמי שחטיפתה התרחשה על אדמתה (פרק ח). בצידון תיארו אותה רוכבת על פר, לפי הסכימה היוונית לאורך כל הטביעה העירונית, שהסתיימה בסוף תקופת סוורוס אלכסנדר. תיאור ייחודי מזמן אלגבאלוס, בו מופיע הדימוי בקומפלקס אדריכלי הכולל שער כניסה למתחם פולחני או אזרחי, תואם את הידוע מהמקורות הספרותיים, כי בצידון זכתה אירופה להערצה ולמקדש,

והתמזגה עם אשתרת/אפרודיטה אורניה/סלנה/ הטיכה של העיר. בצור לעומת זאת, הוצגה אירופה במטבעות טרבוניאנוס גאלוס עד גליאנוס, בדגם ייחודי המציג אותה, בהתאם לכתובת, כ"כונה האבנים האמברוזיות"; מולה עומד זאוס בדמות פר. לתיאור זה, פרי המיטבעה של צור, אין הד ספרותי, והוא משלב את סיפור החטיפה המוכר עם מסורת מקומית, לפיה שימשה אירופה כוהנת במקדש הרקלס-מלקרת בצור, שבתחומו נשמרו האבנים האמברוזיות. אפשר כי בצור אירופה לא הוערצה כאלה, כיוון שמעמד זה היה שמור לדידו בונת קרתגו, כמשתקף ממטבעות גורדיאנוס השלישי, בליווי הכתובת בפיניקית: "אלת צור"; שילוב מילים פיניקיות במטבעות צידון וצור, נועד להדגיש אף הוא את הזהות הפיניקית אותה ביקשה כל עיר לשמר.

דמות נוספת המופיעה במטבעות צור וצידון היא קדמוס, בן אגנור, אשר שתי הערים ביקשו לנכס אותו אליהן (פרק ט). קדמוס תואר בשש סצנות שונות במטבעות צידון וצור, כולן, מלבד מלחמתו בנחש, הן פרי המיטבעות עצמן. אחת השכיחות, מציגה אותו עולה על חרטום ספינה, יוצא לחפש את אירופה אחותו, חיפוש שהביא לייסוד תבאי. הצעתי, כי טביעת הדגם בצידון בתקופת טריאנוס, נעשתה כתגובה לקבלת צור את התואר מטרופוליס תחת דומיטיאנוס. עם קבלת צידון את התארים קולוניה ומטרופוליס (אלגבאלוס), העתיקה צור מצידון את הדגם והוסיפה דגם משלה, קדמוס עומד על סיפון ספינה פיניקית, בדומה לדידו בסצנה אחרת מצור, כשהיא בדרכה לקרתגו. המסר בתיאורים ברור. סצנות אלו — ואחרות מצור, למן אלגבאלוס ועד תום הטביעה, בהן מתואר קדמוס הורג את הנחש, מייסד את תבאי, נושא לאישה את הרמוניה ומוסר ליוונים את סימני הכתב — לקוחות כולן מהספרות היוונית, ובהן ביקשו הפיניקים להנציח את תרומתו, קרי תרומתם, לעולם היווני-רומי. למרות שהפיניקים התפארו בקדמוס, אין מקור המציין כי היה נערך; הצעתי, כי מהמטבעות ניתן ללמוד, שיתכן ובצור זוהו קדמוס—שהוצג לפי המסורת הספרותית היוונית מעביר ליוונים את ה *Grammata Phoinikeia*—עם האל Taautos הפיניקי, ממציא האותיות והכתיבה (לפי פילון מביבלוס) ושניהם התמזגו באופן סינקרטי עם האל תחות-הרמס, המופיע במטבעות כממציא הכתב, לפי המסורת המיתית הפיניקית.

המיתוס על אמימונה הנחטפת על ידי פוסידון במטבעות בריטוס מזמן מקרינוס, אלגבאלוס וגורדיאנוס השלישי, נקשר לעיר רק בעקיפין (פרק ו). הדמות זוהתה עד כה על ידי החוקרים—על סמך המסופר אצל נונס—כ Beroe, בת אפרודיטה, הגיבורה האפונימית של בריטוס. זיהוי זה לדעתי שגוי, ואני הצעתי לזהותה עם אמימונה, בת דנאוס, שנחטפה על ידי פוסידון כשחיפשה מים ל"ארגוס הצמאה". הקשר של הסצנה לבריטוס, לפי זיהוי זה, הוא באמצעות פוסידון, האל הראשי של העיר. המיתוס על חטיפת אמימונה, לה גילה האל את מקורות המים, רומז לכוחותיו המיטיבים והמושיעים של פוסידון, ומתאים לאופי הערצתו בבריטוס, כאל קוסמי שמי/פיניקי, אדון האדמה והים; הוא גם מתקשר עם מיתוס ייסוד העיר לפי הגרסה הפיניקית, לפיה, כמסופר אצל פילון מביבלוס, ניתנה בריטוס לפוסידון ולאליהם הקאבריים, הנראים אף הם במטבעות. הדגם, בו מתוארים פוסידון ואמימונה כפסל באקרוטריה של מקדש טיכה, נועד כנראה לרמוז על שגשוג

העיר תחת השלטון הרומי, בהגנת האלים הפטרוניים טיכה/אשתרת ופוסידון. הצעתי, כי ניכוס המיתוס של אמימונה—אשר בארגוס נקשרה לבארות והוערצה כנימפה/כלה—נעוץ בשמה הכנעני של העיר, Berôth, שפירושו בארות. תיאור אמימונה (בכתובת) ככלה של פוסידון ידוע מפסיפס מאפמיאה שבסוריה (מאה רביעית לספירה). פסל נמפה, יתכן של אמימונה, הוצב עוד בתקופה ההלניסטית במוסד הפוסדוניאסטים של אנשי בריטוס בדלוס, כך שהקשר של אמימונה לבריטוס מתועד גם מעבר למטבעות.

גם המיתוס על המטמורפוזיס של אמברוזיה קשור לדמשק רק בעקיפין (פרק ד). השתנות אמברוזיה לשריגי גפן שלכדו את ליקורגוס, יריבו של דיוניסוס, אינו מוזכר בקשר לדמשק, אך Damascius מציין שבדמשק ניצח דיוניסוס את ליקורגוס באמצעות התזת יין. אפשר ותיאור אמברוזיה כדמות יחידה במטבע (פיליפוס הראשון וטרבוניאנוס גאלוס), נועד להציגה כאמבלמה לניצחון דיוניסוס ולהדגיש את חשיבות הגפן עבור בני המקום.

בהעדר גרסאות מיתיות המספרות על תינוק יונק מאיילה בקשר לעיר דמשק, הסיבות להופעתו של התיאור במטבעות העיר (פיליפוס וטרבוניאנוס גאלוס) הן מגוונות (פרק ה). מקובל לזהות את התינוק כטלפוס, בן הרקלס, שננטש בארקדיה בעודו תינוק וניצל בזכות איילה שהניקה אותו, וכי מוצאו הארקדי של טלפוס הזכיר לבני דמשק את מייסד עירם, Damaskos—בנו של הרמס—שלפי סטפנוס מביזנטיון גם מוצאו מארקאדיה; כך גם פירסמה דמשק את עצמה כ"ארקדיה החדשה", כתחרות לעיר השכנה בניאס (Caesarea Panias). הזיהוי כטלפוס גם מאפשר לפרש את הדימוי בזיקה לרומא, וזאת בשל קשריו המשפחתיים עם איניאס, ובשל שכיחות הופעתו באמנות הרומית יחד עם הזאבה המניקה, המופיעה גם היא באותה העת במטבעות דמשק; יתכן כי שני התיאורים הצביעו על הזיקה של דמשק הקולוניה לרומא. ואולם הראיתי כי קיימת בעייתיות בזיהוי הדמות כטלפוס, שכן הסצנה בדמשק—בה לאיילה קרניים גדולות במיוחד, והיא איננה מפנה את ראשה לעבר התינוק—שונה מתיאורי הסצנה באמנות; פירוש אטימולוגי נוסף לשם דמשק, כנובע משילוב השם Dama—"איילת בר"—בלטינית—Askos, מאפשר לדעתי לשער כי לא תואר כאן טלפוס, אלא גרסה מיתית שאבדה, ומוכרת רק מהמטבעות, לפיה הגיבור המייסד של דמשק, דמסקוס לפי סטפנוס, ניצל כי ינק מאיילה; הפירוש יכול להסביר את התיאור יוצא הדופן של האיילה במטבעות, שאפשר שהושפע מתיאורי איילים ודישונים בעלי קרניים מפוארות שהופיעו בתקופת פיליפוס הראשון על מטבעות רומא לרגל חגיגות ה-1000 לעיר.

מסקנות המחקר הן, כי רוב הדימויים המיתיים קשורים באופן כזה או אחר לעיר, אם ישירות, בזכות אירוע שהתרחש בה (דפני באנטיוכיה, אנדרומדה ביפו, הרקלס בעכו), או בעקיפין (אמברוזיה וטלפוס בדמשק, אמימונה בבריטוס), ואם בשל מוצא הדמויות מהעיר (אירופה, קדמוס וזידו בצידון וצור, פרסאוס מציל אנדרומדה ביפו ובעכו); וכי חלק מהמיתוסים העבירו מסרים פוליטיים קונטמפורריים, אם ישירות או בדרך האלגוריה. בולטים בהופעתם התיאורים שניתן לפרשם בזיקה לרומא (איניאס, דיומדס, הזאבה, הרקלס, טלפוס, מרסיאס), אם כסמנים להיות

העיר קולוניה רומית, אם כדי להדגיש את ה *romanitas* של הערים ואת נאמנותן לרומא ו/או לקיסר, ואם כדי להצביע על כך ששגשוג העיר נובע מהקשר עם רומא ועם קיסריה. תקופות הטביעה הפוריות ביותר של הדימויים המיתיים היו בתקופת אלגבאלוס וסוורוס אלכסנדר, פיליפוס הראשון וטרבוניאנוס גאלוס ובהן גם ניכרת התחרות הרבה ביותר בין הערים בנוגע לניכוס הדמויות ואופן הצגתן בדגמי המטבעות השונים.

מעבר להיותם מטבע עובר לסוחר, היו המטבעות כלי להעברת מסרים הקשורים בגאווה לאומית, תעמולה, ויוקרה. ניכר כי יוצרי המטבעות באזור ניחנו ביצירתיות רבה שבאה לידי ביטוי הן בטביעת מגוון רחב של סצנות ייחודיות פרי המיטבעות עצמן, והן בווריאציות שהשכילו להציע למוטיבים השונים כאשר העתיקו ממיטבעה אחת לאחרת. הצגת המיתוסים היווניים על מטבעות הערים באזור, משקפת את שאיפתן של הערים לשמר את מוצאן השמי/סורי-פיניקי ולהדגיש את העבר המיתי המשותף שלהם עם היוונים-רומים. במרכזים הגדולים כגון אלכסנדריה ואנטיוכיה משתקפת היצמדות לנעשה ברומא בתקופות בהן העיסוק במיתוס היה חלק מהתעמולה קיסרית.

יש לקוות כי בעקבות עבודת חקר זו, שלראשונה העלתה לדיון בכפיפה אחת שאלות הנוגעות לפרטואר הדימויים, לסיבות בחירתם, למשמעות שיוחסה להם ולתפקיד שמילאו בהקשר העירוני/מקומי ובהקשר האימפריאלי, יערכו עוד מחקרים שיחבקו חבלי ארץ נוספים, ויתרמו לאישוש והרחבת התובנות הנוגעות לחקר מטבעות ערי האזור.